

Інвестиційна та інноваційна діяльність

УДК 330.322(477)

І.Р. Боднар

Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі

Аналізуються теоретичні аспекти та основні напрями інвестиційної діяльності в Україні, визначені проблеми та запропоновані інструменти посилення інвестиційної активності з метою стимулювання ефективного притоку іноземного капіталу в Україну. Визначені переваги прямих іноземних інвестицій. Аналізується вплив іноземного капіталу на економічний розвиток України. Для оцінки впливу пропонується комплекс характеристик і показників. Визначені пріоритетні регіони щодо залучення іноземних інвестицій в Україну.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, пріоритетні регіони України для іноземного інвестування, економічний розвиток.

Формування конкурентоспроможної економічної структури суспільства залежить від узгодження з іншими напрямками ринкової трансформації, насамперед реструктуризації виробництва, що сприяє підвищенню його ефективності. Ця проблема є особливо актуальною для країн із перехідною економікою. Залучення іноземних інвестицій є важливою складовою частиною сучасної стратегії економічного розвитку України. У зв'язку з цим необхідно вивчати теорію і досліджувати практику залучення іноземних інвестицій у національну економіку, визначити шляхи підвищення ефективності їх використання.

Прямі інвестиції забезпечують ефективну інтеграцію національної економіки у світову завдяки виробничій та науково-технічній кооперації, слугують джерелом капіталовкладень у формі сучасних засобів виробництва. Іноземний капітал сьогодні особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану.

Дослідження названих проблем є винятково актуальним на сьогоднішньому етапі економічного розвитку як із теоретичної, так і практичної точки зору. Значний внесок у дослідження багатьох аспектів перерозподілу і використання міжнародних ресурсів у межах інвестиційної діяльності зробили західні та вітчизняні вчені. Серед них чільне місце посідають дослідження П. Баклі, Р. Вернона, Дж. Даннінга, Дж. Кейнса, М. Кесона, Ч. Кіндлебергера, Б. Оліна, С. Хаймера, Е. Хекшера, М. Богуславського, О. Гаврилюка, В. Геєця, М. Герасимчука, Б. Губського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Махмудова, Л. Нейкова, А. Пересади та ін. Аналіз їхніх публікацій дає можливість моделювати мотиваційні елементи міжнародного інвестиційного партнерства, місце іноземного інвестування в системі зовнішньоекономічних відносин, а також ймовірні наслідки залучення іноземного капіталу для економіки країн-реципієнтів.

Спираючись на принцип порівняльних переваг у міжнародній торгівлі, вчені сформулювали концепцію міжнародного руху капіталу, суть якої полягає у різниці норми прибутку між країнами. Б. Олін і Е. Хекшер, розвинувши цю

© І.Р. Боднар, 2009.

концепцію, дійшли висновку, що капітал переводиться з країни, де його гранична продуктивність низька, у країну з вищою продуктивністю, і це означає більш ефективну комбінацію факторів виробництва в обох країнах і збільшення їх сукупного національного доходу. Різні види капіталу мають різну граничну мобільність, тому одна країна може активно вивозити і ввозити капітал. Дж. М. Кейнс виходив з того, що рух капіталу виникає з нерівноваги платіжних балансів різних країн. Вивіз капіталу з країни здійснюється, коли експорт товарів і послуг перевищує їх імпорт, а при порушенні цього правила необхідне втручання держави [1].

Важливо відрізнити прямі й портфельні іноземні інвестиції. Різниця між ними зводиться насамперед до проблеми контролю. У випадку портфельної інвестиції інвестор одержує не підприємницький, а акціонерний дохід.

Прямі інвестиції мають ряд переваг порівняно з позичковим капіталом і портфельними інвестиціями, оскільки вони слугують джерелом капіталу для вкладень у сферу виробництва, впровадження прогресивних технологій, наука, передових методів менеджменту і маркетингу; не збільшують зовнішній борг держави, а, навпаки, стимулюють одержання додаткових коштів для його погашення; забезпечують ефективну інтеграцію національної економіки у світову завдяки виробничій і науково-технічній кооперації.

Причинно-наслідкові зв'язки між інвестиціями та їх очікуваними наслідками зображено на рисунку 1.

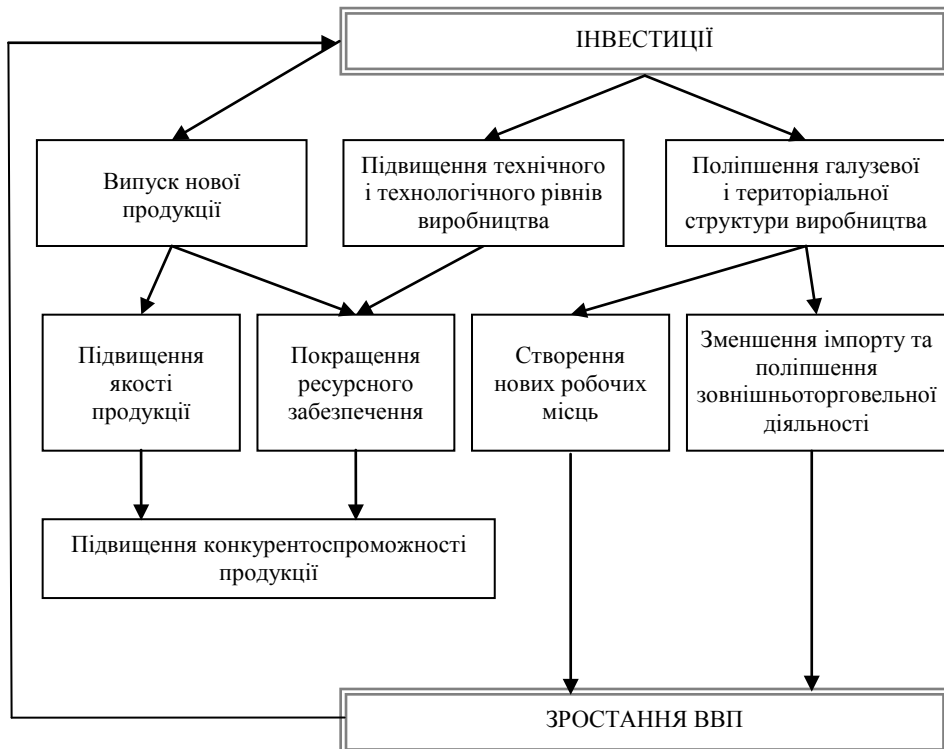

Рис. 1. Причинно-наслідкові зв'язки між інвестиціями та їх очікуваними наслідками [2]

Як бачимо з рисунка 1, інвестиції через сукупність позитивних для економіки наслідків викликають зростання ВВП, що своєю чергою викликає новий приплив інвестицій, оскільки інвестори вкладають кошти в економіку з швидкими темпами розвитку, високою конкурентоспроможністю. За допомогою інвестицій покращуються соціальні показники. Поряд із забезпеченням економічного розвитку, прямі інвестиції сприяють вирішенню важливих завдань створення ефективного власника, що забезпечує ринкову поведінку з прямим доступом до світового ринку. Серед трьох основних форм прямих іноземних інвестицій, експорту за кордон власного капіталу, реінвестування прибутку та внутрішньо підприємницьких трансфертів у світі переважають інвестиції в акціонерний капітал.

Доцільно зазначити, що для України як держави з перехідною економікою необхідно розглядати залучення іноземних інвестицій у контексті структурних змін та економічного зростання. Пріоритетними завданнями, які необхідно вирішувати за участю прямих інвестицій, є: структурна реформа економіки, технологічне оновлення виробництва, виробництво товарів широкого вжитку, подолання залежності країни від імпорту.

Аналіз розвитку інвестиційної діяльності за останні роки показує її деяку позитивну динаміку, розширення масштабів, видів і сфер (рис. 2). Зростання інвестицій в економіку України спостерігається з 2006 р. – 21,2 млрд. дол. США. Це на 29,3 % перевищує обсяг надходжень у 2005 р. У 2007 р. цей показник склав майже 29,5 млрд. дол. США, у 2008 р. – 35,7 млрд. дол. США.

На сучасному етапі потребу у реконструкції та модернізації за участю іноземного капіталу має все агропромислове господарство України. Доцільним є переведення його на сучасну технологічну базу, з використанням науково-технічного та виробничого потенціалу оборонних галузей, що підлягають конверсії. Необхідно підвищити продуктивність праці та знизити витрати, забезпечити глибшу та більш комплексну переробку первинної сировини з метою значного збільшення виходу кінцевої продукції та підвищення її споживчих якостей, отримання значного економічного ефекту при незначному ризику для іноземних інвесторів. Однак, варто зазначити, що цілі інвесторів, які з'являються на вітчизняному ринку, входять у суперечність із внутрішньою економічною програмою розвитку. Так, у структурі господарства їх, насамперед, цікавлять сировина, метал, вугіл-

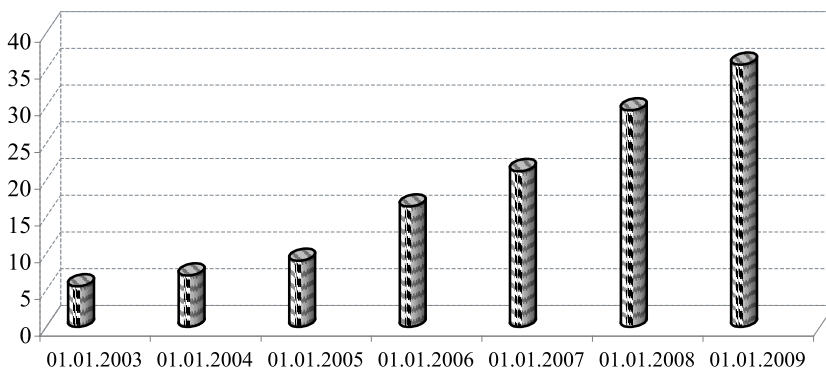
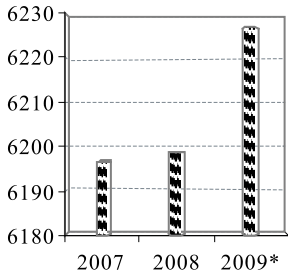

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України, млрд. дол. США [3]

* Дані станом на 1.07.09 р.

Рис. 3. Динаміка прямих інвестицій з України, млн. дол. США [3]

ля, продукти хімічної промисловості тощо. Інакше кажучи, увагу іноземців привертає можливість спрощеного, дешевого доступу до українських сировинних ринків, науково-технологічної бази і кваліфікованої робочої сили. [4].

На рисунку 3 зображено динаміку прямих інвестицій з України.

Аналізуючи дані рисунка 3, бачимо, що обсяги прямих іноземних інвестицій з України зростають. Станом на 1.07.09 р. Україна інвестувала в економіку інших країн 6226,8 млн. дол. США.

Покраїнний розподіл прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які надійшли в Україну з країн ЄС протягом 2007–2008 рр., представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну з країн ЄС, 2007-2008 рр. (млн. дол. США)

Країни	2007 р.	2008 р.
Всього по країнах ЄС	22912,4	28175,4
Кіпр	5946,4	7682,9
Німеччина	5918,3	6393,8
Нідерланди	2508,8	3180,8
Австрія	2067,4	2445,6
Сполучене Королівство	1975,5	2273,5
Франція	1044,8	1226,1
Швеція	986,7	1263,0
Польща	672,1	694,7
Угорщина	411,2	595,5
Люксембург	210,7	214,6
Данія	155,8	176,9
Греція	151,6	310,0
Італія	150,4	914,3
Ірландія	117,1	133,6
Словаччина	102,9	106,4
Чеська Республіка	78,2	80,3
Латвія	74,4	64,0
Литва	73,9	84,6
Естонія	70,0	108,3
Іспанія	63,4	58,2
Бельгія	39,1	43,4
Мальта	31,0	38,5
Фінляндія	17,7	16,9
Болгарія	17,6	20,1
Румунія	12,0	17,4
Португалія	7,9	6,0
Словенія	7,5	26,0

За даними [3].

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в Україну станом на 1.07. 2009 р. (млн. дол. США) *

	Обсяги прямих інвестицій за станом на 01 липня 2009 р.	У % до підсумку
Усього	37965,7	100,0
У тому числі		
Кіпр	8063,7	21,2
Німеччина	6530,9	17,2
Нідерланди	3717,1	9,8
Австрія	2490,0	6,6
Сполучене Королівство	2330,0	6,1
Російська Федерація	2125,1	5,6
Франція	1573,2	4,1
Сполучені Штати Америки	1369,2	3,6
Швеція	1259,1	3,3
Італія	919,7	2,
Польща	851,8	2,
Швейцарія	787,7	2,1
Угорщина	615,6	1,6
Інші країни	4008,9	10,7

* Перелік країн визначено з уваги на найбільші обсяги інвестицій, вкладених в економіку України.

За даними [3].

Аналізуючи дані таблиці 1, бачимо, що найбільшими інвесторами в економіку України є Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Австрія. Аналогічні тенденції спостерігаються і в першому півріччі 2009 р. (табл. 2).

Географічна структура іноземних інвестицій є суттєвою проблемою, про що наочно свідчить наявність серед головних інвесторів Кіпру та Віргінських островів – офшорних зон, з яких не стільки надходять дійсно іноземні інвестиції, скільки повертається нелегально «виведений» український капітал (що само по собі не погано, але відображає зовсім інші процеси). Польща перебуває на восьмому місці.

Світовий банк прогнозує приплив іноземних інвестицій в Україну і в другому півріччі 2009 р. В Україні існує довгострокова перспектива. Цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури. Однак обсяг інвестицій залежатиме від світової кон'юнктури та дій уряду [5].

Розглянемо інвестиційну привабливість України на рівні її регіонів (табл. 3).

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції в регіони України (млн. дол. США)

Області	Кількість підприємств	Обсяги інвестицій на			
		01.01.2007		01.01.2008	
		всього	у % до загального підсумку	всього	у % до загального підсумку
Україна	15389	21607,3	100,0	29489,4	100,0
АР Крим	373	577,0	2,7	726,2	2,5
Вінницька	177	108,3	0,5	145,1	0,5
Волинська	208	272,4	1,3	397,0	1,3
Дніпропетровська	881	2361,3	10,9	2924,2	9,9
Донецька	429	905,9	4,2	1406,8	4,8
Житомирська	301	122,9	0,6	173,6	0,6
Закарпатська	825	295,0	1,4	345,3	1,2
Запорізька	344	606,5	2,8	698,4	2,4
Івано-Франківська	394	183,5	0,9	385,1	1,3
Київська	742	871,4	4,0	1078,5	3,7
Кіровоградська	87	52,3	0,2	55,5	0,2
Луганська	147	284,3	1,3	309,2	1,0
Львівська	1261	515,0	2,4	841,4	2,9
Миколаївська	182	113,0	0,5	184,2	0,6
Одеська	861	718,7	3,3	892,1	3,0
Полтавська	306	315,8	1,5	363,0	1,2
Рівненська	157	112,6	0,5	247,1	0,8
Сумська	159	156,7	0,7	181,0	0,6
Тернопільська	151	45,0	0,2	51,0	0,2
Харківська	654	983,6	4,6	1281,9	4,3
Херсонська	179	109,7	0,5	155,6	0,5
Хмельницька	138	92,2	0,4	129,0	0,4
Черкаська	242	116,3	0,5	174,9	0,6
Чернівецька	228	36,8	0,2	51,2	0,2
Чернігівська	83	81,5	0,4	88,6	0,3
м. Київ	5703	5881,9	27,2	9496,7	32,2
м. Севастополь	177	126,3	0,6	145,6	0,5
Нерозподілені за регіонами обсяги інвестицій	–	5561,4	25,7	6561,2	22,3

За даними [3].

Як бачимо, найпривабливішим для іноземних інвесторів є м. Київ, яке посідає перше місце за обсягом отриманих інвестицій. До регіонів, які стали, порівняно з 2006 р., привабливішими для іноземних інвесторів та характеризуються зростанням прямих іноземних інвестицій у ці регіони, відносимо Дніпропетровську, Донецьку, Харківську, Запорізьку і Луганську області, які утворюють східний регіон, що має найрозвиненішу промисловість, питома вага якої в економіці України найвища. Залучення інвестицій з-за кордону в цей регіон дозволить здійснити реконструкцію та технічне переобладнання шахт, металургійних, хімічних виробництв на базі екологічно чистих технологій та сприятиме розвитку машинобудування, автомобіле- та літакобудування, активно стимулюватиме енергозбереження.

В Одеській, Миколаївській і Херсонській областях, які утворюють південний регіон, вигідним є проведення реконструкції та технічного переоснащення портового господарства, розвиток виробництва обладнання для харчової та консервної промисловості, розширення мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів.

Притік іноземних інвестицій у Західний регіон – Львівську, Закарпатську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську і Чернівецьку області, сприятиме створенню ефективного виробництва з використанням місцевих природних ресурсів та розвитку мережі оздоровчих туристичних комплексів.

Полтавська, Черкаська, Вінницька області, які утворюють центральний регіон, належать до аграрно-промислових і характеризуються середнім значенням інвестиційного ризику. Залучення інвестицій у цей регіон дозволить здійснити реконструкцію підприємств, що виробляють електроенергію, випускають мінеральні добрива, засоби автоматизації й обчислювальної техніки, технологічне устаткування.

Практично більшість регіонів є лідерами за структурою економіки і належать до групи індустріальних, а це свідчить про те, що визначальним чинником розвитку регіонів наразі залишається сформована протягом десятиріч галузь промисловості. Одеська і Львівська області, які можна вважати лідерами півдня і заходу України, належать до групи індустріально-аграрних регіонів.

Загалом, нинішня ситуація в Україні щодо прямих іноземних інвестицій не надто втішна. Це зумовлено передусім відсутністю ефективної стратегії (політики) із залучення ПІІ. До чинників, які об'єктивно стоять на заваді організації інвестиційної діяльності в Україні, належать:

- законодавча нестабільність;
- відсутність чіткої державної стратегії щодо залученню інвестицій;
- значний податковий і адміністративний тиск на об'єкти під-приємництва;
- зниження для громадян цінності грошових доходів у вигляді дивідендів і відсотків внаслідок інфляційних чинників;
- неврегульованість питань захисту прав власності інвесторів;
- високий рівень корумпованості в органах державної влади;
- нестабільність роботи фінансової системи країни;
- неготовність підприємств здійснювати реальні ефективні інвестиції навіть у конкурентоздатні інноваційні проекти, що дають високий стійкий дохід, достатній для виплати високих дивідендів;

- незначні обсяги фондового ринку;
- низький рівень платоспроможності в країні.

Залишається нерозв'язаною проблема забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про чинне стосовно іноземних інвестицій законодавство. Тексти законів та інструкцій недосяжні для ознайомлення. Практично немає єдиного підходу до статусу та відміни попередніх законів, тому важко визначити, які закони зберігають чинність, а які були анульовані. Щоб дати зарубіжним інвесторам уявлення про правовий режим в Україні стосовно іноземного капіталу, потрібно організувати регулярний випуск бюлетеня, що містить відповідну інформацію кількома мовами. Одночасно слід удосконалити законодавство, внівши зміни у Закон «Про домовленості у розподілі продукції» щодо диференційованого розподілу корисних копалин між державою та інвесторами [6].

Для України важливим є впровадження ефективної стратегії залучення та використання ПІІ, причому обов'язкової диверсифікації вимагає формування привабливого інвестиційного середовища з урахуванням специфіки регіонів. До числа пріоритетних напрямків іноземного інвестування слід віднести створення в Україні сучасної інфраструктури: телекомунікації, ділову інфраструктур, транспорт, технічно оснащене складське господарство. Особливу роль в активізації інвестиційної діяльності повинно мати страхування інвестицій від некомерційних ризиків.

Незважаючи на проблеми сповільнення інвестиційної активності у світі (за даними UNCTAD протягом останніх 5 років глобальні обсяги прямих іноземних інвестицій зменшились утричі), увага до центрально- та східноєвропейських країн залишається незмінною. Щорічні обсяги іноземних інвестицій у цей регіон залишаються стабільними на рівні 27-30 млрд. дол. Водночас Європейський Союз послідовно поширюється на Схід. Західноєвропейські інвестори шукають місце для розміщення нового виробництва та базу для експансії на динамічні ринки Східної Європи, підприємці з країн СНД прагнуть виходу на європейський та світовий ринки [7].

Для стимулювання залучення ПІІ та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, спираючись на принципи:

- стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;
- диференційованого підходу до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів з урахуванням обсягів і форм інвестування, а також пріоритетних напрямів розвитку економіки України;
- надійності, доступності та оперативності організаційного та інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій тощо.

Таким чином, Україна зацікавлена у припливі прямих інвестицій. Іноземний капітал може мати доступ у всі сфери економіки без шкоди для національних інтересів, оскільки він не збільшує зовнішній борг, а, навпаки, сприяє одержанню коштів для його погашення. Галузеві обмеження на приплив прямих інвестицій повинні поширюватися тільки на галузі, пов'язані з безпосередньою експлуатацією національних природних ресурсів, телекомунікаційний та супутниковий зв'язок тощо. Уряд повинен активно стимулювати іноземні інвестиції в основний капітал. Тільки вони можуть компенсувати зростаюче від'ємне сальдо за

поточним рахунком платіжного балансу, яке формується під впливом зростання цін на енергоносії.

Список використаних джерел

1. Сапич В. І. Міжнародна економіка : [Практикум] / В. І. Сапич, Н. М. Сапич. – Суми : Університетська книга, 2003. – 159 с.
2. Марцин В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України / В. Марцин // Актуальні проблеми економіки – 2007. – № 5. – С. 47–60.
3. Веб-сторінка Державного комітету статистики України. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Чорноусова М. Можливості транснаціоналізації економіки України на базі вдосконалення процесу залучення прямих іноземних інвестицій / М. Чорноусова // Журнал Європейської економіки. – 2009. – № 2. – С. 157–167.
5. Тигипко С. Інвестиції в Україну будуть литься рекою / С. Тигипко // Економіческие известия. – 2008. – № 235 (998).
6. Агеев В. Политики и реальная цена инвестиций в Украину / В. Агеев // Ринок. Biz. – 2009. – № 1.
7. Веб-сторінка UNCTAD. – <http://www.unctad.org>

Боднар І.Р. Проблеми привлечення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі.

Аналізуються теоретичні аспекти та основні напрямки інвестиційної діяльності в Україні, визначені проблеми та запропоновані інструменти посилення інвестиційної активності з метою стимулювання ефективного приливу іноземного капіталу в Україну. Визначені переваги прямих іноземних інвестицій. Аналізується вплив іноземного капіталу на економічне розвитку України. Для оцінки впливу пропонується комплекс характеристик і показників. Визначені пріоритетні регіони по привлеченню іноземних інвестицій в Україну.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционная деятельность, приоритетные регионы Украины для иностранного инвестирования, экономическое развитие.

Bodnar I.R. Problems of Foreign Investment Involving into Ukrainian Economy in the Modern Circumstances.

Theoretical aspects and the main vectors of investment activity in Ukraine have been analyzed, also problems and instruments of investment activity strengthening with the purpose of foreign capital attraction effectiveness into Ukrainian economy have been determined. Advantages of direct foreign investments have been determined. Influence of the foreign capital on economic development of Ukraine has been analyzed. For the influence estimation the complex of characteristics and indicators has been offered. Priority regions concerning attraction of foreign investments into Ukraine have been determined.

Key words: foreign investments, investment activity, priority regions of Ukraine for foreign investments, economic development.

Надійшло 04.02.2009 р.